

ΔΡΟΜΟΙ ΞΕΡΙΣΜΟΥ: ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ

Από μικρός θυμάμαι να ακούω ιστορίες για την «Πατρίδα» από τον παππού μου. Άρχισα να γνωρίζω την ιστορία των Ποντίων, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τον ξεριζωμό τους από τα σπίτια τους αλλά και όλα όσα έζησαν και ανέχτηκαν ακόμα και από τους ίδιους τους συμπατριώτες τους, κατά τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Μεγαλώνοντας άρχισα να αμφιβάλλω για την αξιοπιστία των «ιστορικών μου πηγών». Πώς μπορεί ο παππούς μου να αφηγείται με βεβαιότητα γεγονότα τα οποία είναι βιώματα των δικών του προγόνων; Από στόμα σε στόμα, τόσα χρόνια μετά, όλο και κάτι θα έχει παραποιηθεί...

Δυστυχώς χάνοντας τον παππού μου μετά από χρόνια, σκαλίζοντας τα προσωπικά του αντικείμενα, ήρθε η ώρα να ανοίξω επιτέλους το ντουλαπάκι που ήταν κλειδωμένο, με το κλειδί όμως πάντα πάνω στην κλειδαριά. Αυτό που μου τράβηξε το ενδιαφέρον ήταν ένα παλιό μεταλλικό κουτί δεμένο με κορδόνι. Το περιεχόμενο του αρχικά με παραξένεψε: σκόρπια κομμάτια χαρτί με σύντομα κείμενα και ημερομηνίες, ένα μικρό υφασμάτινο σακουλάκι και μια μικρή, ξύλινη εικόνα της Παναγίας. Το κουτί αυτό έμελλε να είναι η πιο αξιόπιστη πηγή της ιστορίας των παππούδων μου...

10 Οκτωβρίου 1922

Εχθές το βράδυ ξυπνήσαμε από ένα δυνατό χτύπημα στην πόρτα. Τρέξαμε όλοι τρομαγμένοι, αλλά η ανησυχία μου γρήγορα καταλάγιασε, αφού στην πόρτα στεκόταν ο φίλος μου ο Οσμάν, φορώντας τη στολή του, με άλλους τρεις Τούρκους. Γεμάτος απορία ρώτησα τι συμβαίνει. Αμέσως όρμησαν μέσα στο σπίτι. Άρχισαν να ψάχνουν στα ντουλάπια, στα ράφια, να αρπάζουν ό,τι έβρισκαν, να σπρώχνουν και να φωνάζουν. Αντίκρυ μου, δεν ήταν ο φίλος μου αυτός. Δεν ήταν ο Οσμάν που μαζί μεγαλώσαμε, που πηγαίναμε στη σχολή, που τρώγαμε στις χαρές. Αυτό το βράδυ ήταν το τέλος μιας ολόκληρης ζωής στη Μεσσηνία και η αρχή μιας άλλης άγνωστης, μακρινής. Οι Τούρκοι πήραν τον πατέρα μου. Από τότε δεν τον ξαναείδαμε...

Δεν υπάρχει χρόνος. Κάτι πρέπει να κάμω, να προστατέψω την οικογένεια μου, τη γυναίκα, το παιδί, τη μάνα...

16 Οκτωβρίου 1922

Πρέπει να φύγουμε γρήγορα. Πρέπει να φτάσουμε στην Ορντού. Εκεί, από το λιμάνι, φεύγουν πλοία για Ελλάδα. Μακάρι, Θεέ μου, να τα καταφέρουμε. Ο μόνος τρόπος: να περπατήσουμε μέχρι εκεί. Τα ζώα μάς τα πήραν όλα. Μακρύς δρόμος. Έστειλα την Ευτυχία στον φούρνο να ψήσει ψωμιά, να έχουμε μαζί μας. Όλα πρέπει να τα αφήσουμε πίσω, όλα. Πόσα θα κουβαλήσουμε; Μόνο τα απαραίτητα, νερό και τροφή. Μέσα σε ένα μικρό ντενεκέ έβαλα και βούτυρο, όχι όμως από το καλό, από το ξιτισμένο. Εκεί στον πάτο έβαλα ένα κουτί με χρυσές λίρες, λίγο χώμα από την αυλή μας και μια εικόνα της Παναγίας από το εικονοστάσι. Η μάνα δεν έρχεται, δεν αφήνει το σπιτικό της. Είναι μακριά, δε θα τα καταφέρει. «Για γυναίκα είμαι εγώ. Τι χειρότερο μπορούν να μου κάμουν; Τα κατέστρεψαν όλα. Δεν μπορούν να με διώξουν από το βιος μου. Δε θα μας αφήσει έτσι ο Σαμή Μπέης, δεν είναι σαν τους άλλους. Πηγαίνετε εσείς και μη λησμονείτε...» Πώς άλλαξαν έτσι όλα!

Πριν φύγουμε περάσαμε από τα μνήματα. Ανάψαμε ένα κερί στους δικούς μας, πήραμε την ευχή του παπά και ξεκινήσαμε...

20 Οκτωβρίου 1922

Τέσσερις μέρες περπατάμε. Δε νομίζω να τα καταφέρουμε. Ευτυχώς το παιδί το πήρε ο Παπαδημήτρης για λίγο με το μουλάρι. Όσοι έχουν άμαξες, βοηθάνε. Νερό βρήκαμε, αλλά το φαΐ λειψό. Έχουμε ακόμα...Μωρά κλαίνε. Αφήνουμε πίσω μας ανθρώπους, πεινάμε. Κάθε τόσο συναντάμε Τούρκους. Ζητάνε λεφτά, κοσμήματα, αρπάζουν τα πάντα από πάνω μας. Δε μας έμεινε τίποτα. Νομίζω πως ο Θεός μάς ξέχασε. Φεύγοντας ο κυρ-Ηλίας, παλιός μου δάσκαλος, μου είπε: «Γιάννη, εσύ πάντα καλός στα γράμματα, γράφε αγόρι μου να μάθουν όλοι, όσα γίνηκαν». Νομίζω πως δεν έχω άλλο να γράψω...

25 Οκτωβρίου 1922

Και όμως, κανείς δε γνωρίζει πόσο αντέχει ο άνθρωπος τελικά. Η Παναγία κρυμμένη στο ξινισμένο βούτυρο το έκανε το θαύμα της. Μετά από επτά μέρες επιτέλους φτάσαμε στην Ορντού. Εκεί μπροστά στο λιμάνι στήσαμε και περιμέναμε. Να είναι καλά οι ντόπιοι. Μας έφεραν φαγητό, ρούχα. Πέρασε και ο γιατρός. Μετά από πολλές μέρες νιώθω επιτέλους ανθρώπινα. Ανυπομονούμε να έρθει το πλοίο, να πάμε στην Ελλάδα, τα βάσανά μας να τελειώσουν.

6 Νοεμβρίου 1922

Δέκα μέρες σχεδόν μείναμε στο λιμάνι. Δεν καταφέραμε να μπούμε στο πρώτο πλοίο. Και όμως έφτασε η ώρα. Ακόμα και τώρα που φεύγαμε, πριν μπούμε στο πλοίο, έψαξαν τα πάντα. Πήραν ακόμα και τον μικρό σταυρό που φορούσε η Ευτυχία στον λαιμό της. Τι το θέλουν; Γιατί τον παίρνουν; Άλλος ο θεός ο δικός τους άλλος ο δικός μας. Ευτυχώς το ξινισμένο βούτυρο έκανε δουλειά. Μόλις μου είπε να το ανοίξω, αμέσως η φάτσα του ξίνισε περισσότερο από το βούτυρο και με έσπρωξε να φύγω, μουρμουρώντας. Επιτέλους φεύγουμε. Δεν ξέρω: να χαρώ, να λυπηθώ; Όλοι πάντως ελπίζουν. Ό,τι και να γίνει, εμείς πάμε στην Ελλάδα μας. Η Ορντού αρχίζει να ξεθωριάζει, όσο απομακρυνόμαστε. Πολλοί πιστεύουν πως θα ξαναγυρίσουμε. Εγώ όμως καταλαβαίνω. Τίποτα δεν είναι το ίδιο και δε θα ξαναγίνει ποτέ... Το σπίτι μας, το υφασματάδικο, η γειτονιά μας, οι φίλοι μας, τα γλέντια μας, τα υπάρχοντά μας, χάθηκαν για πάντα...

Νοέμβριος 1922

Έχασα τις μέρες. Δεν ξέρω πόσες μέρες ταξιδεύουμε. Πέρασαμε τον Εύξεινο Πόντο, τον Βόσπορο, από μακριά αντικρίσαμε τη Βασιλεύουσα. Θυμάμαι το ταξίδι με τον πατέρα μου πριν χρόνια. Πήγαμε εκεί να συναντήσουμε ένα υφασματέμπορο από την Πόλη. Μου έδειξε τα πάντα. Τι όμορφη που ήταν! Όλα όσα μάθαινα στο σχολείο ζωντάνεψαν μπροστά στα μάτια μου. Πάντα ήθελα να ξαναπάω. Πάει και αυτό...Μετά τον Μαρμαρά και τα Δαρδανέλια βγήκαμε στο Αιγαίο. Άλλος αέρας θαρρείς. Πιο ελεύθερος...

18 Νοεμβρίου 1922

Ο καιρός χάλια. Βρέχει συνέχεια και κουνάει πολύ. Τελικά το Αιγαίο δε μοιάζει και τόσο φιλόξενο. Αγκαλιά με τον ντενεκέ και με τις προσευχές στην Παναγία, μετά από μέρες φτάνουμε όχι στον Πειραιά, όπως ξέραμε στην αρχή, αλλά στην Πάτρα. Κανείς δε μας ενημέρωσε, ώσπου κάποια στιγμή πέρασαμε από τα στενά. Από το πλοίο μας είπαν πως είναι η Κόρινθος και πως άλλαξαν τα σχέδια και δε θα πάμε στον Πειραιά

αλλά στην Πάτρα. «Πόσους να αντέξει και αυτός ο Πειραιάς!», φώναξε ένας λοστρόμος «Γέμισε ο τόπος Τουρκόσπορους»...

12 Δεκεμβρίου 1922

Έχω μέρες να γράψω. Δεν ξέρω, δάσκαλε, αν, όλα όσα ζω, θέλω να τα μάθουν οι επόμενοι...

Φτάνοντας στο λιμάνι της Πάτρας, αμέσως νιώσαμε ανεπιθύμητοι. Σε ένα μέρος μάς συγκέντρωσαν όλους. Βρωμιά, αρρώστιες, λάσπη, ελάχιστο φαγητό και υγρασία, πολλή υγρασία. Εμείς στα μέρη μας ούτε τα ζωντανά δεν είχαμε έτσι. Μαζί με τον Νικόλα πήραμε κάτι πεταμένα πανιά και την παράγκα κάποιων που είχαν φύγει και έτσι μπορέσαμε και κάναμε κάτι σαν σπιτικό. Επτά άνθρωποι εκεί μέσα χωρίς στρώματα να κοιμηθούμε, νερό να πλυθούμε, πεινασμένοι, αβοήθητοι. Το δεύτερο βράδυ είδα κάτι να σαλεύει μέσα στη νύχτα. Από το φως που έμπαινε απ' έξω είδα τρία κεφάλια σκυμμένα να ψάχνουν τα πράματά μας. Φοβήθηκα, δεν κουνήθηκα. Το μωρό μου, η γυναίκα ήταν εκεί δίπλα, ό,τι μου απέμεινε. Ας πάνε να πάρουν ό,τι θένε. Την ψυχή μας δε θα την πάρουν. Την άλλη μέρα όλοι ξύπνησαν ανάστατοι. Είναι δυνατόν; Τα αδέρφια μας, οι Έλληνες, να μπουν να μας κλέψουν; Δεν μπορεί. Με αυτούς τον ίδιο Θεό έχουμε. Άντε οι άλλοι...Το ξιτισμένο βούτυρο για μια ακόμη φορά έκαμε το θαύμα του...

3 Μαΐου 1923

Έχουν περάσει πέντε μήνες από την πρώτη μέρα στο λιμάνι της Πάτρας. Οι άντρες, πού και πού, βρίσκουμε καμιά δουλειά και μας δίνουν λίγο φαγητό, λίγους παράδες. Ο κόσμος άρχισε λίγο να μας δέχεται, να μη φεύγει όταν πλησιάζουμε, να μιλάει μαζί μας, να μας βοηθά. Και γι αυτούς εύκολο δεν ήταν. Ξαφνικά γιόμισε ο τόπος κόσμο άγνωστο, βρώμικο, πεινασμένο. Τρόμαξαν. Αλλά να ξέρουν και αυτοί πως ο κόσμος γυρίζει σαν τον αέρα στα βουνά. Ό,τι ήξερες ξενιτεύεται και ό,τι δε γύρευες στήνει καλύβι μπροστά σου. Μαθαίνουμε πως στη Μακεδονία υπάρχουν μέρη με γη που μπορούμε να σπείρουμε, να την κάνουμε δική μας, να χτίσουμε ένα καινούριο σπιτικό. Κάποιοι έμεναν εκεί, έφυγαν, τα άφησαν, κάποιοι έρχονται, τα παίρνουν. Αυτό αποφάσισαν οι Μεγάλοι...Εκεί έχουν μαζευτεί Πόντιοι και από άλλα μέρη. Έχω και το ξιτισμένο βούτυρο. Ευκαιρία είναι να ξαναρχίσουμε. Πόντιοι είμαστε, δεν το βάζουμε κάτω, τόσα χάσαμε, τόσα ζήσαμε, άλλα τόσα θα ξανακερδίσουμε...

7 Σεπτεμβρίου 1926

Εδώ και τρία περίπου χρόνια μένουμε στο Κιλκίς. Δεν ήταν εύκολα και εδώ στην αρχή. Γρήγορα όμως αποκτήσαμε σπιτικό. Μας έδωσαν και γη δική μας. Φυτέψαμε σιτάρι, καλαμπόκι, πήραμε και δικά μας ζωντανά. Το καλό ήταν πως βρεθήκαμε πολλοί από την Πατρίδα. Χτίσαμε εκκλησία, βοηθάμε όλοι και για το σχολείο. Ο κόσμος στην αρχή μάς κοίταζε άγριος, θυμωμένος. Όταν όμως κατάλαβαν πως καλοί είμαστε και δουλευταράδες, άρχισαν να μαλακώνουν σιγά σιγά. Τι να κάνουμε που λίγο τα μούτρα μας είναι χοντροκομμένα και με τα σημάδια της προσφυγιάς χαρακωμένα; Τι και αν μιλάμε λίγο δυνατά και τα ποντιακά μας δεν αρέσουν τόσο; Τον ίδιο Θεό αγαπάμε, για το ίδιο ψωμί παλεύουμε κάθε μέρα...

Με τις λίρες από το βούτυρο κατάφερα να ανοίξω ένα υφασματάδικο. Όχι τόσο μεγάλο όπως του πατέρα στην Πατρίδα, αλλά είμαι σίγουρος πως καμαρώνει για εμένα όπου κι αν βρίσκεται. Από την αρχή κιόλας πήραν τη θέση τους στο εικονοστάσι η εικόνα της

Παναγιάς και το χώμα από το σπίτι μου στην Πατρίδα. Και εδώ σπίτι μου είναι.. Δόξα τω Θεώ, γεροί είμαστε, τα καταφέραμε...Αλλά πίσω στην Πατρίδα θαρρείς το νερό άλλη γεύση έχει, ο ουρανός είναι πιο κοντά, πιο χαμηλά...